

משטר התכנון בענף הווה ועתיד - חלק ב'

צוות בריכוזו של איציק בן דוד פעל בשנתיים האחרונות וניסה לגבש מחשבות באשר לדפוסי התכנון בענף בעידן שלאחר הרפורמה. בצוות היו נציגי משרד החקלאות, מועצת החלב ארגוני החקלאים ונציג האקדמיה. עיקרי המחשבות וההצעות מובאות להלן.

להקצאת מכסות חלב ליצרנים קיימים ולצורך יצרנים חדשים לענף.

התנהלות זו של משק החלב בתקופת הרפורמה ולפניה יצרה מחויבויות תכנוניות וכלכליות בין המדינה לבין יצרני החלב.

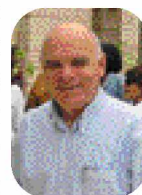
המחויבויות התכנוניות נתנו אפשרות להתיעלות והפנמת יתרונות לגודל בכל מגזר בנפרד וכתוצאה מכך מספר הרפתות במגזר המשפחתי קטן בכ-30% ובמשק השיתופי בכ-25%.

■ תכנון הענף

מן האמור לעיל, ולאור מאפייני הענף כפי שתוארו, היקפו, וחשיבותו הכלכלית לחקלאות ישראל ולמשק

הצוות נפגש מספר פעמים רב וקיים דיונים על ניירות עבודה שהוגשו על ידי כל הצדדים מתוך כוונה להגיע להסכמות רחבות בנושא.

■ המלצות הצוות נגזרות ממתכונת ניהול משק החלב בכל תקופת הרפורמה ולפניה. מתכונת זו אופיינה בנהלי עבודה המתייחסים להגדרת "יצרן" בצו החלב, להקמת שותפויות בין יצרנים בלבד במשק המשפחתי ובמשק השיתופי ולתהליכים מבוקרים של העברת מכסות חלב בין יצרנים (ניוד מכסות) בכל מגזר בנפרד. לפני הועדה, היו מונחים המלצות דו"ח גולדין שאומצו ע"י שרי החקלאות מ-1995 והנחו את משק החלב באשר

סככת רפת במושב בתענכים

קטואליה - התכנון בענף

איציק בן דוד

משרד החקלאות, סמנכ"ל לייצור
ויו"ר כועצת החלב

המדינה מומלץ להמשיך ולהתמיד במדיניות של תכנון ענף החלב עם מכסות חלב פרטניות ליצרני החלב, תוך שילוב המחלבות בנהלי ההסדרה של הענף. תכנון מרכזי וממלכתי של ענף החלב מקובל במרבית המדינות המפותחות (האיחוד האירופי, קנדה, יפן) שבדרך כלל מקיימות כלכלת שוק חופשי ופתוח. מטרת תכנון משק החלב על פי חוק תכנון משק החלב 1992 – התשנ"ב והצו בדבר יצור חלב הינן, הבטחת אספקה סדירה של חלב בכמות התואמת את צריכת האוכלוסייה בישראל, ללא זעזועים הנובעים מייצור חסר או עודף, תוך המשך קיומם של משקים חקלאיים הפזורים ברחבי הארץ במסגרת הישגים החקלאיים על צורות ההתיישבות השונות. תכלית הצו הינה בין השאר לאפשר לבעל משק חקלאי – יצרן החלב ולו בלבד להתפרנס מייצור חלב במשקו.

שיתוף בצורות התאגדות שונות, בין בעלי רפתות המייצרים חלב, לבין בעלי מכסות חלב המקבלים רנטה תמורת במכסה, אך אינם עוסקים ביצור חלב ואינם משתתפים בהשקעות ובעלויות השוטפות ובתמורות לפי חלקם היחסי, חותר תחת תכלית הצו

שיתוף בצורות התאגדות שונות, בין בעלי רפתות המייצרים חלב, לבין בעלי מכסות חלב המקבלים רנטה תמורת במכסה, אך אינם עוסקים ביצור חלב ואינם משתתפים בהשקעות ובעלויות השוטפות ובתמורות לפי חלקם היחסי, חותר תחת תכלית הצו. הקצאת מכסות חלב לתאגיד שחבריו אינם עוסקים כאמור בייצור חלב, פוגעת בתכנון הענף ובהצדקה להגבלת חופש העיסוק הכרוכה בו. מדיניות תכנון כפי שמומלצת ע"י הצוות ראוי

לה שתבחן, אם יחול שינוי מהותי בדפוסי התכנון במשקי החלב של האיחוד האירופי שהינו המוביל במשק החלב העולמי, ושממשק החלב הישראלי נסמך עליו הן באשר לאופן התנהלותו, והן באשר ליחסי סחר עתידיים בינו לבין משק החלב הישראלי. בהקשר לכך יאמר מייד שבתחילת 2003 גובשו הצעות סופיות לדיון ולהחלטה בנציבות האיחוד האירופי, הממליצות כי התכנון הפרטני במשקי החלב ימשיך ויתקיים עד שנת 2015, תוך המשך התהליך של הורדת מחירי החלב ליצרנים.

■ הגדרת יצרן חלב בהיות ענף החלב, ענף מתוכנן, יש צורך חיוני ובסיסי להיצמד להגדרות משפטיות אשר יתנו תשתית חוקית חזקה לתכנון ויאפשרו לו לחיות "בשלום" עם חוק חופש העיסוק וחוק כבוד האדם וחירותו. לאור זאת ממליצה הועדה להמשיך ולדבוק בהגדרת יצרן המופיעה בצו בדבר ייצור חלב לאמור: "... אדם שהוא בעל עדר פרות, הנמצא במשקו, ברפת שבבעלותו ועיסוקו בייצור חלב בין בעצמו ובין בסיוע אחרים". העקרון היסודי של התכנון חייב להבטיח שייצור החלב הגולמי יתבצע ללא שום פשרה ע"י החקלאים יצרני החלב ולא בעלי הון.

■ המגזרים בענף בהיות יצרני החלב חלק מציבור החקלאים החי בצורות התיישבות שונות, חייבים להתייחס ליצרני חלב במגזר המשפחתי (רפתות קטנות) וליצרני חלב במגזר השיתופי – קיבוצים ומושבים שיתופיים (רפתות גדולות). מנתוח נתוני הרקע סביר להניח שלא הבשילו התנאים ליצירת התייחסות אחידה למשק הקטן והגדול בכל הקשור בהגדלת מכסות, בנידון ובהקמת שותפויות. מומלץ לכן לשמור על המשך ההתייחסות המיוחדת לכל מגזר ומגזר בנפרד. יהיה מקום לבחון את המשך מדיניות זו לאחר שהרפתות במשק המשפחתי יגיעו

לגודל ממוצע של מיליון ליטר לרפת לפחות.

■ גודל הרפת העתידית – משק משפחתי: מתוך כוונה לאפיין "הגדרת יצרן חלב" כמרכיב בסיסי בתכנון הענף, ומתוך כוונה שרפת משפחתית "גרעינית" תוכל לפרנס יצרן אחד ומשפחתו כולל משפחתו של בן ממשיך, מומלץ לפעול לכך שגודל הרפת המשפחתית בעידן שלאחר הרפורמה, יעמוד על מינימום של 500 אלף ליטר. גודל רפת כזה מאפשר, עפ"י הנורמות, תעסוקה מלאה לבעל משק בודד. גודל הרפת המשפחתית המקסימלית בנחלה אחת לא יעלה על 2.0 מליון ליטר (פי 4 מגודל הרפת המינימלית). לגבי רפתות משפחתיות המתבססות על חליבה רובוטית, כאשר יחידת רובוט היא 600,000 ליטר, מומלץ שהמכסה המקסימלית לבעל הרפת עם בן ממשיך המתפרנס מיצור חלב תעמוד על 1.2 מיליון ליטר. (שני רובוטי חליבה). לגבי "עקרון ההצמדה" של גודל רפת מינימלית ובהתייחס לקביעת גודל זה בצורך "להשתכרות נאותה מרפת החלב", מוסכם כי גודל הרפת הגרעינית (שבמונחים של היום הינה כאמור 400 אלף ליטר) יקבע עפ"י הנוסחה הבאה (ובהתייחס לממצאי סקרי הרווחיות בענף הרפת כפי שיערכו מעת לעת):

$$300 \text{ יע"ב} \times \text{תנובה ממוצעת לפרה מס' יע"ב/פרה}$$

מומלץ כי בקביעת מחיר יום עבודה בענף מתוכנן כמו רפת חלב, תישקל הוספת "פרמיית ניהול וסיכון" לנוסחת החישוב המוסכמת כיום, וזאת על מנת לעודד השארות כח אדם מקצועי בענף, ומתוך כוונה להבטיח כושר השתכרות "ראוי" בענף הרפת.

– רפת שיתופית
א. כהערה מקדימה יצוין שלגבי רפתות

מומלץ כי בקביעת מחיר יום עבודה בענף חתוכן כמו רפת חלב, תישקל הוספת "פרמיית ניהול וסיכון" לנוסחת החישוב המוסכמת כיום, וזאת על מנת לעודד השארות כח אדם מקצועי בענף, ומתוך כוונה להבטיח כושר השתכרות "ראוי" בענף הרפת

המשפחתי, מוצע כי תוספות מכסה חדשות
במשק המשפחתי ינתנו ליצרנים צעירים כפי
שיוגדרו בהמשך.

כניסת יצרנים חדשים (הן בסקטור
המשפחתי והן בסקטור השיטופי) תתאפשר
רק עקב הגדלת מכסה ברמה הארצית. מוצע
לקבוע ש-30% אחוז מכל הגדלת מכסה
ברמה ארצית יוקצו לטובת רפתות חדשות
וללא יצירת זיקה בין מספרם של המשקים
המשפחתיים החדשים ומספרם של משקים
השיטופיים.

■ עידוד כניסת רפתנים צעירים לענף

הצוות בדעה שיש לעודד כניסת רפתנים
צעירים לענף, הן כבנים ממשיכים של בעלי
רפתות קיימות והן כיצרנים חדשים, זאת
מתוך כוונה לשמור בו זמנית על המשכיות
ויצירתיות טכנולוגית בענף.

מומלץ, כאמור, כי סך המכסות החדשות
הנובעות מהגדלת הצריכה תוקצינה בעתיד
למשקים עם דור צעיר הפעיל ועובד במשק
המשפחתי. כמו כן מומלץ שעד ל-30%
ממכסות יצרנים פורשים, יוקצו לרפתות עם
רפתנים צעירים בין כבנים ממשיכים ובין
בעלים של רפתות חדשות.

עד כאן תמצית המלצות הצוות שבחן את
דפוסי התכנון הרצויים לעידן שאחרי
הרפורמה. יש להדגיש שהמלצות הצוות הן על
אחריות חבריו וטרם קיבלו גושפנקא רשמית
וסופית. ■

רפת אברמוביץ במושב רמת צבי בבקור שר החקלאות הקודם, שלום שמחון

זאת מתוך כוונה למנוע מצב בו הזכות
למכסה ולייצור הופכת לזכות לקבלת רנטה
בלבד. מוצע לכן ששותפויות תאושרנה
במגבלות הנ"ל רק במשק המשפחתי,
ותיאסרנה במשק השיטופי.

מומלץ שהמדינה תמשיך ותתמוך במענקי
פרישה ליצרני חלב שיצאו מן הענף גם
לאחר תקופת הרפורמה וזאת מתוך כוונה
לתת העדפה לתהליך נידוד המכסות על פני

מומלץ לכן לשמור על המשך ההתייחסות המיוחדת לכל מגזר ומגזר בנפרד

הקמת שותפויות ואגודות ליצור חלב.

■ קריטריונים לכניסת יצרנים חדשים לענף

בהקצאת מכסות יצור חדשות, תיתן המדינה
75% ממכסת המינימום כפי שתקבע בכל
מגזר, והיצרן החדש ישלים את השאר
במסגרת תהליך נידוד המכסות.
לאור הצורך בעידוד כניסתם של רפתנים
צעירים למעגל היצרנים (במיוחד במגזר

שיתופיות בעתיד, יש בהחלט לתת
את הדעת לתסריט ועל פיו, בשל
תהליכים שיעברו על הקיבוצים,
רפתות שותפויות יעברו תהליך של
הפרטה והסבת בעלות מן הקיבוץ
לחבריו. אך מכיוון "שאין השופט יכול
להתייחס, אלא למה שענינו רואות..."
אין מקום בשלב זה, לגבש המלצות
מעשיות בנדון. הנושא יצטרך להבחן
בעתיד ע"י רשם האגודות, מנהל
המכסות ובכפוף לכל דין.

ב. מומלץ לפעול לכך שגודל רפת
שתופית מינימלית תהיה 3.5 מיליון
ליטר וגודל רפת מקסימלית (ליצרן
אחד) 6.0 מיליון ליטר.

■ שותפויות ואגודות

מומלץ כי הגדלת יחידות היצור בתקופה
שלאחר הרפורמה תסתמך בעיקרה על
העברת (נייד) מכסות חלב מיצרנים פורשים
ליצרנים קיימים וחדשים בכל מגזר ומגזר
בנפרד. הקמת שותפויות לייצור חלב תעשה
תוך שמירה והקפדה על הגדרת יצרן חלב.